

К.С. Бекназарова

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Бастауыш сыныпта 6 жастан бастап 12 жас аралығында танымдық іс – әрекетті белсенді дамытуға мүмкіндік бар. Жаңа білім жүйесіне көшудегі өзекті мәселенің бірі – оқыту технологиясын жетілдіру. Оны ізгілендіру және демократияландыру педагогикалық – психологиялық тұрғыдан сауатты оқушы тәрбиелеу баршаның ортақ ісі. А.Х. Аренова, бастауыш сынып

оқушыларының танымдық іс-әрекетін қалыптастыру бұл оқу әрекетінің субъектілері ұстаз бен оқушының бір – бірімен қарым – қатынасының бірлігін дәлелдейтін күрделі тұлғалық құрылым, деп анықтама берген.

Осы анықтамаға сүйене отырып бастауыш сынып оқушыларының танымдық іс-әрекетінің қалыптастыру моделін шығаруға болады.

Сурет 1

Жаңа оқу технологиясында танымдық іс – әрекетті қалыптастыру басым. Әсіресе математика пәнінде оқушылар үнемі

білімділік жаттығуларға ұқсас типтес есептер шығарумен айналысады. Мұндай жаттығулар орындау бір шешім іздеу оны өз күшін байқау

мүмкіндігінен айырады. Танымдық іс – әрекетті қалыптастыратын жаттығулар оқушының шығармашылық шыңына жетуге көмектеседі. Ол үшін төмендегі міндеттерге көңіл бөлу қажет.

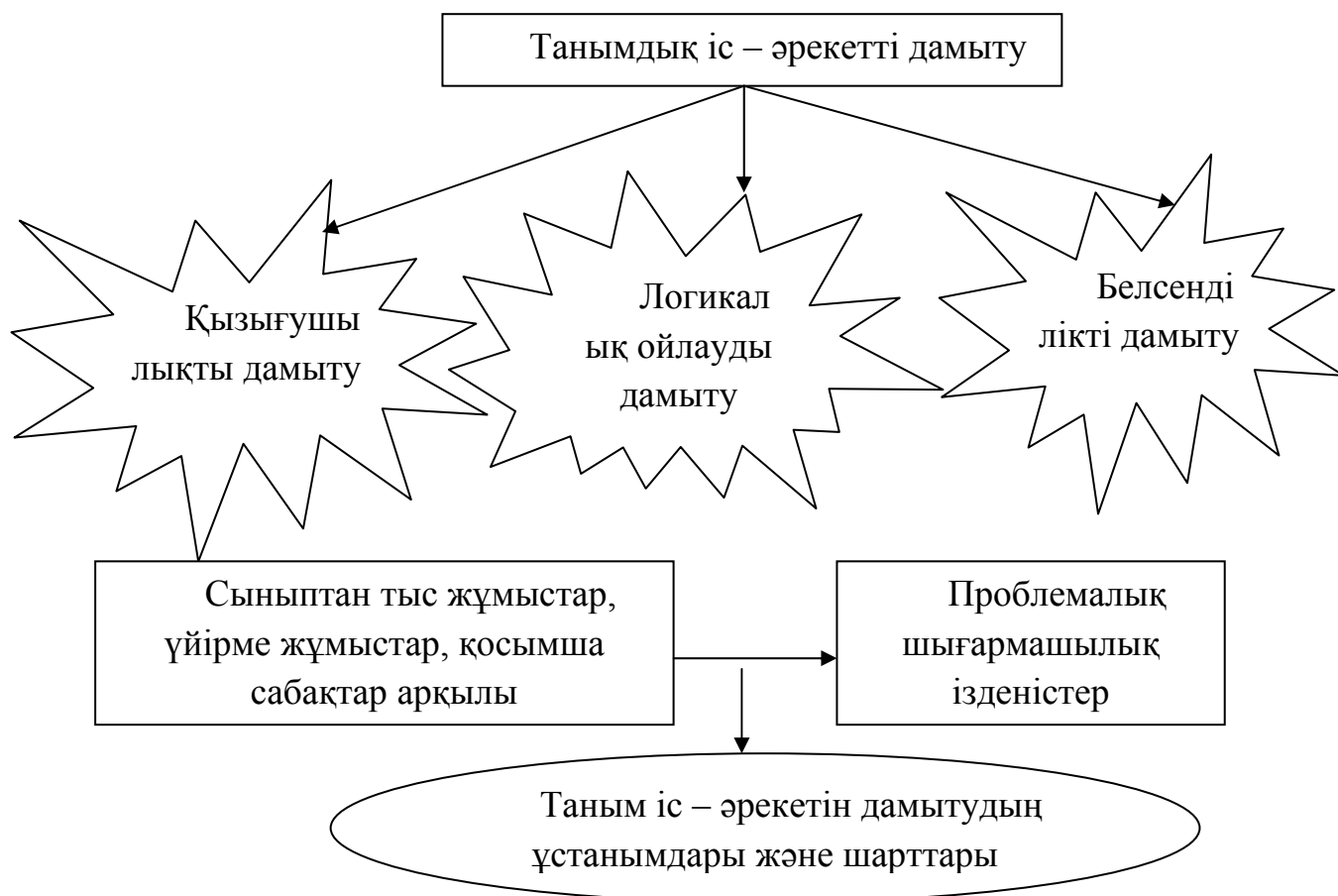
1. Баланың танымдық іс – әрекетін дамытуды ерте бастан қолға алған жөн.

2. Баланы жүйелі тұрақты ұйымдастырылған танымдық іс – әрекеттерін дамытатын тапсырмалармен ойлау мүмкіндігін ең жоғарғы деңгейге жетілдіру керек. Ол күнделікті сабақта біртіндеп жоғарылайтындай болған жөн. Осындай тынымсыз ой қызметі ғана баланың танымдық іс – әрекетін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

3. Танымдық іс – әрекетті қалыптастырудағы ең негізгі шарт баланың өзіндік ойлауына еркіндігі болуы. Ол баланың тапсырманы орындауына қызығушылығын арттырады.

4. Баланың өз ойымен қиындықты жеңе білуіне, жаңалық ашуына жағдай жасаған жөн.

Бүгінгі күнде оқытудың жаңа технологиялары балалардың танымдық іс – әрекетін дамыту негізінде білім беруді көздейді. Бұл оқушылардың ойлауын, қиялын, белсенділік әрекетінің дамуына көп көңіл бөледі. Осы орайда танымдық іс – әрекетін дамыту жұмыс бағыты төмендегі моделге сәйкес жүзеге асырылады.

Сурет 2

Бұл оқушыны математика пәніне терең даярлауда оның жеке тұлға болып қалыптасуына ойлау әрекетін дамытып, белсенділігін жетілдіріп, пәнге деген икемділігін, қызығушылығын арттырады.

Оқушылардың танымдық іс-әрекеттерін дамытуда ұстаздар алдына мынадай шарттар қойылады:

Қызығушылығын дамыту шарттары:

- Интеллектуалдық өсуіне жағдай туғызу;

- Танымдық іс – әрекеттері бар сабақтар ұйымдастыру;

- Өзіндік таным мен зерттеу дағдыларының қалыптасуына ықпал ету;

- Оқушылардың бастамалары мен өзіндік жұмыс істеулеріне қолдау көрсету немесе мақтау, мадақтау;

Логикалық ойлауды дамыту шарттары:

- Еркін ойлауға жол ашу;

- Жұмыс істеу барысында оқушының зейінін тұрақтандырып, логикалық ойға шоғырландыру;

- Қиял-әрекетіне еркіндік бере отырып қолдану;

- Логикалық ойлау әрекетіне бағыт-бағдар беру;

Белсенділікті дамыту шарттары:

- Әр оқушының еркін дамуына жағдай жасау;

- Әр оқушының потенциалдық мүмкіндіктерін ашуға қолдау көрсету;

- Білім беру үрдісінің ерекше формалары мен білім берудің мазмұнын өзгертетін жұмыстарды іске асыру (топтық, жеке, жұппен).

Танымдық іс-әрекет белсендігі проблемалық сұрақтың жауабын іздестіруге, өзіндік жұмыс ұйымдастыруда жүзеге асады.

Оқушылардың өздігінен игерген білімі негізінде пікір алысады, жеке фактілер мен бақылаудан ой тұжырымдауға, талқылауға, өз бетімен шешім қабылдау жолдарын, әдіс-тәсілдерін қарастырады.

Танымдық іс-әрекеттерін дамытатын жаттығуларды математика пәнінде терең меңгертіп, оны жетілдіру әр ұстаздың шығармашылық ізденісіне байланысты.

Математика сабағында

оқушылардың танымдық іс-әрекеттерін дамытатын жаттығулар.

1. Таңертеңгі сағат 9-да балық аулауға барған бала кешкі 8-де қайтіп келеды. Бала балық аулауға қанша уақыт жіберген?

2. Қыста үйде тұрған екі жылқыға 20 кг жем осындай мөлшермен беріледі. Осындай

мөлшермен 7 сиырға қанша килограмм жем беріледі?

3. Ажардың ағасы әрқайсысы 3 кг болатын 3 шортан балығын алып келді. Ол барлығы неше килограмм балық әкелді?

4. Диастың апасы әрқайсысы 6 килограммнан 18 кг табан балық әкелді. Ол неше балық әкелді?

5. Алты – жеті айлық әр ботаға күніне орта есеппен 6 кг пішен беріледі. Күніне 3 ботаға неше килограмм пішен беріледі?

6. Бір жұмыртқа 4 минутта піседі. Ал төрт жұмыртқа неше минутта піседі?

7. Атыраудан Қарағандыға дейін поезбен 24 сағатта, ал ұшақпен одан 6 сағат бұрын жетуге болады. Автобус неше сағат жүреді?

8. Шұғыланың апасы 18 кг бірінші сортты, одан 16 килограмм артық жоғары сортты ұн сатып алды. Шұғыланың апасы барлығы неше килограмм ұн сатып алды?

9. Қатарды жалғастыр:

2, 4, 6, 8, ... _ _ _ _ _

1, 3, 5, 7, ... _ _ _ _ _

1, 10, 100, 1000, ... _ _ _ _ _

1, 2, 4, 8, ... _ _ _ _ _

10. Мына теңдіктерде бір таяқша дұрыс қойылмаған. Қатесін түзе.

$$XII + IX = II$$

$$IV - V = I$$

$$X = VII - III$$

$$X + X = I$$

$$VI - VII = XI$$

$$VI - I + V = II$$

11. Мына сандарды цифрмен жаз.

67 мың .....; 18 млн .....; 98 млрд .....
45 млн .....

8 мың .....; 2 млрд ..... 756 мың .....
802

12. Разрядтық қосылғыштар түрінде жіктеп жаз.

674 _ _ _ _ _

5467 _ _ _ _ _

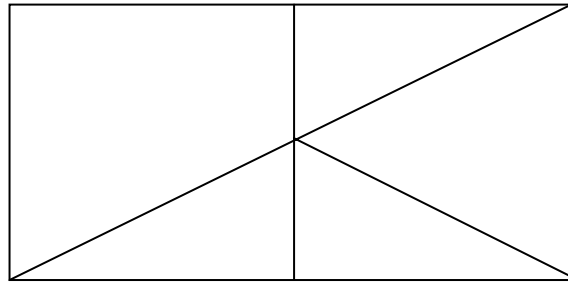
22410 _ _ _ _ _

463004 _ _ _ _ _

506789 _ _ _ _ _

13. Әр сіріңкенің шиінің ұзындығы 4 см 5 мм. 15 сіріңкенің шиінен метр сөзін қалай шығаруға болады?

14. Барлығы неше тік төртбұрыш және не үшбұрыш бар?

Сурет 3

15.1 «б» сыныбында 27 бада бар.
Ұлдардың қыздардан 3-уі артық. Сыныпта
неше қыз бала бар?

16. Жандос 7 дәптер сатып алды. Егер
бір дәптер 5 теңге тұрса, ол барлық дәптерге
қанша төлеген?

17. Дүкенге әрқайсысы 4 адамнан 5
машина келді. Дүкенге барлығы неше адам
келді?

Сабақтың тақырыбы: Өрнек пен санды
салыстыру.

Сабақтың мақсаты:

а) Сандарды салыстыру, өрнек пен санды
салыстыру нәтижесін $<$, $>$ таңбалары арқылы
өрнектерді орындай алуға үйрету

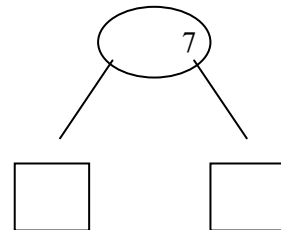
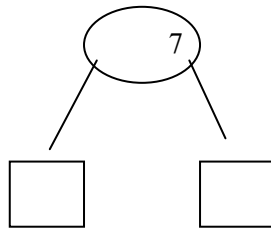
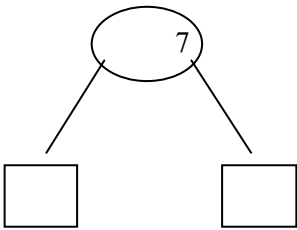
ә) Танымдық ойындар ойнату арқылы
ойлау қабілетін жетілдіру, есептеу дағдылары
арқылы білімдік дағдыларын қалыптастыру

б) Тапқырлыққа, жылдамдыққа тәрбиелеу.

I. Ұйымдастыру кезеңі

II. Үй тапсырмасын тексеру

7 санының құрамын сұрау

Ойын: «Кім тапқыр?»

$* < 7$

$7 > *$

$* < 4 \text{ см}$

$3 \text{ см} > *$

$\text{см} = * \text{ см}$

$7 = *$

2

$3-1*3$

Сан мен санды салыстыру

$4 > 3$

$3 < 4$

$2 > 3$

Сергіту сәті

Оқулықпен жұмыс

Дөңгелектер мен үшбұрыштарды
салыстыру

3 теңдік, 3 теңсіздік жазу

III. Жаңа сабақ.

Өрнек пен санды салыстыру

$3+1*3$

$3*3+1$

О О О О О

Δ Δ Δ Δ Δ

О О О О О

Δ Δ Δ Δ Δ Δ

О О О О О

Δ Δ Δ Δ Δ

$5=5$

$5 > 3$

5

$5+1$

5

$5+1$

О О О О О

Δ Δ Δ

$5 < 5+1$

$5+1 > 5$

$5 > 5 - 1$

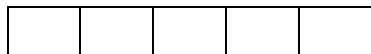
$5 - 1 < 5$

Дәптермен жұмыс

Үлгі бойынша 0-ден бастап бағытталған сызықпен өсу ретімен біріктіреді. Үлгі бойынша 6, 7 цифрларын жазып шығады.

Жаңа тақырыпты бекіту:

5 тапсырма.

Өлең есеп

(Бәрі нешеу)
Асан, Арман екеуі,
Қос қуыршақ
Бір құлыншақ
Екі ойыншық
Құстай ұшып
Үйден шықты
Нешеуі? (жетеуі)

Табакта екі алма
Қолымда екі алма
Қосқанда екі алма
Қосқанда барлығы
Болады неше алма? (төрт)

Үйге тапсырма беру. Бағалау

Әдебиетгер:

1 Бантова М.А. Бастауыш кластарда математиканы оқыту методикасы / М.А. Бантова .- Алматы: Мектеп, 1978.

2 Бидосов Ә. Математиканы оқыту методикасы / Ә. Бидосов.-Алматы: Мектеп, 1981.-221 бет.

Логикалық ойлау қабілетін дамытуға арналған тапсырма.

Таяқшалардан құрастырылған фигураны қарап, 2 таяқшаны алып тастағанда, шаршылардың саны қалай өзгергенін табу керек.

3 Дарменова Қ. Көрнекілік арқылы ойлау қабілетін арттыру / Қ. Дарменова // Бастауыш мектеп.- 1991.- № 4.- 12-14 бет.

4 Корпешова Г. Оқушылардың қызығушылығын арттырудағы көрнекіліктің рөлі / Г.Корпешова // Қазақстан мектебі. - 1986.- № 4.- 20-21 бет.

5 Қаниева Г. Оқушының ойлау қабілетін дамыту / Г.Қаниева // Қазақстан мектебі.- 1991.-№ 5.- 3-10 бет.

6 Ушинский К.Д. Балаларды тәрбиелеу және оқыту жөніндегі пікірлері / К.Д. Ушинский .-Алматы: Мектеп, 1951.

В статье рассматриваются методы формирования познавательной деятельности учащихся начальных классов на уроке математики.

In the article the methods of forming of cognitive activity of student initial classes are examined on the lesson of mathematics.